

СЕКЦІЯ 1

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

SECTION 1

REALITIES AND PROSPECTS OF BUILDING THE RULE OF LAW IN UKRAINE AND THE WORLD

УДК 340.1

Бабкова Т. В.

*суддя у відставці, к.ю.н., доцент кафедри
міжнародного та європейського права,
Західноукраїнський національний університет*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ : СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

На підставі Указу Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року, затвердженого Верховною Радою, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в Україні введено воєнний стан, термін якого у відповідь на збройне посягання на незалежність та територіальну цілісність з боку Російської Федерації неодноразово продовжується [1, 2, 3].

У періоди збройних конфліктів держави стикаються з необхідністю балансування між забезпеченням національної безпеки та збереженням демократичних принципів. Парламентаризм як система народного представництва та законодавчої влади опиняється під особливим тиском, адже потребує адаптації до екстремальних умов без втрати своєї сутності та легітимності.

Затяжний етап продовження воєнного стану в нашій країні також перетворився в один із найскладніших викликів для демократичних інституцій, особливо для парламентської системи врядування.

Парламент, як представницький орган, може втратити свою роль контролера виконавчої влади та ефективного законодавця. Процедури прийняття рішень ускладнюються, дискусії розпалюються, а опозиційні голоси можуть бути придушені під приводом "національної єдності" або "воєнної

необхідності". Це створює небезпечний прецедент для майбутнього функціонування демократичних інституцій після завершення воєнних дій.

Реальністю, що заслуговує на увагу, є факт, що на початку повномасштабної війни Верховна Рада України IX скликання працювала як злагоджений механізм. Проте, останнім часом все частіше чути про кризу монобільшості партії «Слуга народу», яка самостійно сформувала коаліцію, що дозволило їй одноосібно контролювати роботу парламенту та уряду. Монобільшість розпадається, ключові голосування провалюються, рішення, від яких залежить міжнародне фінансування і рух до ЄС – зависають, частина депутатів – відкрито говорить про небажання голосувати за непопулярні рішення, втому від роботи, побоювання переслідування з боку правоохоронних органів та бажання скласти мандат [4,5].

Іншою мовою йдеться про системну проблему вітчизняного парламентаризму – відсутність стабільної більшості, або так званої монобільшості, яка формально ще існує, проте фактично – голоси під час голосування доводиться збирати під кожне рішення.

Проблеми функціонування парламентаризму загострюється через неможливість проведення виборів у воєнний час.

Варіантом виходу із ситуації є зміна моделі роботи парламенту шляхом створення нової коаліції з кількох політичних сил, яка візьме на себе відповідальність за рішення і формування нового уряду.

У той же час задля забезпечення стабільної роботи парламенту потрібен системний діалог в самому парламенті, а також між парламентом, урядом і Офісом президента.

Альтернативою для вирішення інституційної кризи в умовах воєнного стану можуть бути способи, що використовують парламенти Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Канади – це компроміс, консенсус, парламентські дебати, парламентський діалог, парламентські переговори та технології медіації.

Міжнародний досвід свідчить, що досить поширеним способом вирішення парламентських конфліктів є медіація. Медіація - це переговори за участю третьої, нейтральної сторони, яка є зацікавленою лише в тому, щоб сторони вирішили парламентський конфлікт. Під час парламентського конфлікту медіаторами можуть виступати: уряд, громадяни держави, Герої України, які брали участь у бойових діях, загально визнані моральні авторитети нашої нації, громадські організації, депутатські групи, позафракційні депутати, парламентські комітети, доцільне запровадження медіаційних тренінгів для комітетів.

Оскільки медіація відновлює переговори між людьми, вона зберігає останніх як основне джерело права. У медіації головний закон є перш за все законом людей, а не законом авторитету, внутрішнього чи зовнішнього [6].

На теперішній час Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 року визначає правові засади медіації в цивільних, сімейних, господарських, адміністративних та кримінальних справах, проте не містить механізмів для розв'язання масштабних політичних криз (наприклад, між гілками влади чи політичними партіями) [7].

Паралельно з цим у Конституції України, законодавстві про вибори, Регламенті Верховної ради України немає прописаної процедури залучення

медіатора для виходу з державного глухого кута [8].

Отже фактично мова йде про рецепції інституту медіації задля урегулювання політико-правового конфлікту та здійснення конструктивного діалогу між суб'єктами конституційних відносин, досягнення консенсусу та взаємоприйняттого (взаємоузгодженого) рішення.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що різні країни по-різному вирішують проблеми функціонування парламентаризму під час воєнного стану. Деякі держави запроваджують спеціальні воєнні кабінети, що включають представників різних політичних сил та забезпечують певний рівень консенсусу в прийнятті критично важливих рішень. Такий підхід дозволяє зберегти принципи представництва, водночас забезпечуючи ефективність управління.

Міжнародний досвід показує, що успішне збереження парламентаризму під час воєнного стану можливе за умови політичної волі всіх учасників процесу, розробки відповідних правових механізмів та підтримки з боку громадянського суспільства. Це не лише питання інституційного дизайну, але й питання політичної культури та демократичних традицій.

Іншим важливим досвідом є створення спеціальних парламентських комітетів з питань воєнного стану, які забезпечують постійний контроль за використанням надзвичайних повноважень виконавчою владою. Такі комітети можуть працювати у прискореному режимі, але зберігають основні принципи парламентського нагляду.

Окремого уваги заслуговує досвід децентралізації парламентських функцій у воєнний час. Деякі країни практикують створення регіональних парламентських представництв або надання додаткових повноважень місцевим представницьким органам. Це дозволяє забезпечити представництво інтересів населення навіть у випадку, коли центральний парламент не може повноцінно функціонувати.

Важливим є також досвід створення коаліційних урядів під час війни, що забезпечує представництво різних політичних сил у виконавчій владі та частково компенсує обмеження парламентських функцій. Такий підхід дозволяє зберегти політичний плюралізм навіть в умовах концентрації влади.

Однак такі рішення потребують належного правового регулювання, пошуку балансу між ефективністю управління в умовах війни та збереженням демократичних принципів. Це вимагає творчого підходу до інституційного дизайну, використання сучасних технологій та врахування найкращого міжнародного досвіду. Важливо пам'ятати, що демократичні інституції, які виживають і адаптуються під час війни, стають сильнішими та більш стійкими в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" № 389-VIII від 12.05.2015 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. «Укрінформ» за 07.04.2026 року <https://www.ukrinform.ua/rubric->

politics/4103743-poturaev-poasniv-krizu-golosuvan-u-radi-nepopularnimi-iniciativami-uradu.html

5. «5. Твій. Український. Інформаційний» <https://www.5.ua/polityka/verkhovna-rada-v-kryzi-monobilshist-rozpadaietsia-kliuchovi-rishennia-zavysaiut-podrobytsi-372634.html>

6. Зцілення ран конфлікту. Медіація може допомогти. Ален Лемперер, Жак Зальцер, Орельєн Колсон, Ірина Кордунян, Мішель Пекар, Юджин Б. Коган. Київ: Видавництво РАЦІО, 2024, 344 с.

7. Закон України «Про медіацію» № 1875-IX від 16.11.2021 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

8. Закон України «Про регламент Верховної Ради України» № 1861-VI від 10.02.2010 року <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1861-17#Text>

УДК 340.1

Василик І. Б.

к.і.н., доцент, проректор Вищої школи адвокатури, керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: СЬОГОДЕННЯ ТА ВИКЛИКИ

Сучасна адвокатура України є фундаментальним інститутом правової держави, який забезпечує реалізацію конституційного права громадян на професійну правничу допомогу. В умовах повномасштабного воєнного вторгнення, глобальних геополітичних змін та внутрішніх реформ, роль Національної асоціації адвокатів України (НААУ) як єдиної професійної організації стає визначальною для збереження незалежності професії та дотримання верховенства права.

Адвокатура в умовах воєнного стану

Згідно з офіційними даними НААУ (unba.org.ua), одним із ключових викликів сьогодення є адаптація діяльності адвокатів до умов воєнного стану. НААУ активно працює над забезпеченням безперервності доступу до правосуддя. Важливим аспектом є підтримка адвокатів, які стали внутрішньо переміщеними особами або захищають країну в лавах Збройних Сил України.

Керівництво НААУ забезпечило функціонування Єдиного реєстру адвокатів України (ЄРАУ) у безперебійному режимі, що дозволяє верифікувати повноваження адвоката в будь-якій точці країни та за її межами. Крім того, на офіційному сайті асоціації висвітлюється діяльність Комітету з питань захисту прав адвокатів, який фіксує численні порушення професійних гарантій, пов'язані з безпековою ситуацією та зловживаннями з боку правоохоронних органів під приводом особливого правового режиму.

Цифровізація адвокатської діяльності та використання інструментів штучного інтелекту.